

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Pieaugušo Pedagoģiskās izglītības centrs

Diplomdarbs

**Angļu valodas lasītprasmes
attīstība sākumskolā**

studente

Nadežda Vaļuma

Darba konsultane

Mg.paed. Sandra Kalniņa

Rīga

2006

Anotācija

Nadeždas Vaļumas diplomdarbam „Angļu valodas lasītprasmes attīstība sākumskolā”.

Darbā izmantoti 22 literatūras un informācijas avoti, tai skaitā 11 svešvalodā. Darba apjoms 52 ir lappuses. Ir izveidotas trīs tabulas. Darbā ir 31 pielikumi uz 32 lapām.

Kvalifikācijas darbā gan teorētiski, gan praktiski ir izpētīta angļu valodas lasītprasmes attīstība sākumskolas skolēniem.

Kvalifikācijas darbā ir teorētiskā daļa, kas sakārtota trīs daļās, un praktiskā daļa.

Pirmajā daļā ir izpētīta lasīšana kā process.

Otrajā daļā ir aplūkoti faktori, kas ietekmē lasītprasmes apguvi.

Trešajā daļā ir izvērtēta rakstisko vingrinājumu loma lasītprasmes apgūvē.

Praktiskajā daļā ir aprakstīti uzdevumi un vingrinājumi, kuri bija piedāvāti aprobēšanai. un to gaitā iegūtie rezultāti.

Balstoties uz teorētiskajām atziņām, izveidoto uzdevumu un vingrinājumu aprobācijas rezultātiem, darba beigās ir noformēti secinājumi.

Saturs

Anotācija.....	2
Ievads.....	4
1. Teorētiskā daļa.....	9
1.1.Lasīšana kā process.....	9
1.2.Lasītprasmes attīstīšanas metodes un to izmantošana angļu valodas stundās.....	14
1.3.Sākumskolas vecuma bērni un to mācīšanas īpatnības.....	20
1.4.Bērna psiholoģiskās īpatnības lasīšanas apguves sākumposmā ..	21
1.5.Lasītāja iesācēja lasīšanas procesa īpatnības.....	25
1.6.Lasītprasmes apguves posmi.....	26
2. Lasītprasmes apguves stimulējošie faktori.....	27
2.1.Klausīšanās pozitīvā ietekme uz skaņu, vārdu, teikuma uztveri.	28
2.2.Dialoga nozīme lasītprasmes apgūvē.....	29
2.3.Mūzikas, dziesmu stimulējošā loma lasītprasmes apgūvē.....	30
2.4.Rotaļu, spēļu un attēlu nozīme lasītmācīšanās prasmju attīstīšanā	31
2.5.Vārdu, īsu teikumu rakstīšanas un lasīšanas nozīme.....	32
3. Rakstisku vingrinājumu loma lasītprasmes apgūvē.....	33
3.1.Skolēna patstāvīgā domāšana, teikumu veidošana kā svarīgs posms lasītprasmes apgūvē.....	35
3.2.Patstāvīgā lasīšana, lasīšana ārpus skolas kā lasītprasmes apguves rādītājs.....	36
4. Praktiskā daļa.....	37
5. Secinājumi.....	48
6. Literatūras saraksts.....	51
7. Pielikumi	

Ievads

Skola ir un būs izglītības sistēmas pamatelements. Tur gūtajai izglītībai ir jānodrošina jaunā cilvēka sagatavotība tālākajai dzīvei. Tādēļ izglītībai jākalpo skolēnam. Viens no galvenajiem izglītības mērķiem ir attīstīt un kopt katra skolēna spējas, prasmes, iemaņas ciešā saistībā ar viņa individuālajām īpatnībām.

Svešvalodas kā mācību priekšmeta mērķi izglītības sistēmā ir atkarīgi no sabiedrības prasībām. Pašreizējie procesi pasaulē virzās uz tālāku internacionalizāciju kā vispārējās sfēru paplašināšanos, kā arī uz ekonomisko, tirdzniecības, industriālo, zinātnes un kultūras sfēru tuvināšanos. Līdz ar to aizvien pieaug svešvalodu zināšanu nozīme ne tikai sadzīviskās sazināšanās līmenī, bet arī intelektuālās sadarbības jomā.

Arī valsts pamatizglītības standartā akcentēta svešvalodas apguve kā līdzeklis, lai skolēns apzinātos valodu kā cilvēces un nacionālās kultūras sastāvdaļu, kā arī lai sazinātos ar cilvēkiem visā pasaulē un prastu lietot to mūsdienu tehnoloģijas informācijas iegūšanai.

Mācību procesā tiek attīstīta skolēnu prasme un vēlme lietot angļu valodu precīzi un atbilstoši mērķim – saziņai. Angļu valodas apguves procesā ir svarīgi ne tikai attīstīt visas saziņas prasmes (klausīšanos, runāšanu, lasīšanu un rakstīšanu), apgūt vārdu krājumu un gramatikas struktūras, bet arī izprast valodas funkcijas un atbilstību kontekstam, situācijai, kas nosaka valodas formu izvēli.

Lasīšanas prasme ir svarīga visiem kā darbarīks zināšanu apguvei. Cilvēkiem, kas lieto svešvalodu, lai sevi izglītotu, lasīšana ir galvenā valodas kompetences daļa. Lasīšana turklāt ir ne tikai mērķis, bet arī līdzeklis valodas apgūvē. Tekstu lasīšana veicina svešvalodas apguvi un ir galvenais veids kā iemācīties jaunu valodu. Priekšnoteikums ir, lai teksti

satura ziņā būtu pielāgoti mērķa grupai, tātad, lai tie modinātu interesi un aizrautību.

Jau pirmajās stundās bērns mācās alfabētu, mācās izlasīt pareizi pēc transkripcijas vieglus īsus vārdus. Tāpēc, saprotot lasīšanu kā vienu no svarīgākajiem faktoriem valodas apguvē, kvalifikācijas darbam izvēlēta tēma: „Angļu valodas lasītprasmes attīstība sākumskolā”.

Lai atsegtu izvēlētās tēmas svarīgākos principus, tika meklēti un darbā izmantoti gan latviešu, gan krievu, gan ārvalstu autoru darbi.

Ļoti daudz lasīšanas prasmju sākumposmā, apguvē, fonētikas apguvē, „tonguetwisters” (mēles vingrinājumu) pareizā lietošanā var balstīties uz profesores D. Blūmas izstrādātajiem materiāliem „Praktiskā angļu valodas fonētika” (1995.) un „Learn and Enjoy” (Rīga. Lanatex.), kā arī, lai veiksmīgi uzsāktu lasīšanas procesa apguvi, var balstīties uz V. Ļubinska izstrādāto grāmatu „Bērnu Psiholoģija” (1979.). Darbā plaši izmantota arī Ā. Ptičkinas „Lasīšanas mācības sākumskolā” (1999.).

Teorētisko un praktisko atziņu izpētē atspoguļota arī literatūra svešvalodā. Par mācīšanas metodēm; svešvalodas apguvi rakstījuši E. Kirilova, B. Lareva, S. Petrušina (1981.).

Aplūkojot lasīšanas nozīmīgumu bērna dzīvē, par darba galveno mērķi ir izvirzīts:

Izpētīt lasīšanas prasmju attīstību sākumskolā.

Darba mērķa realizācijai ir noteikti pētīšanas jautājumi:

1. novērot, kā lasīšana var rosināt interesi par valodām un kultūrām, radīt mācīšanās prieku;
2. kā, izmantojot dažādus lasītprasmes apguves veidus, ļaut bērniem gūt lasītprasmes apguves pieredzi;
3. kā, pareizi pielietojot dažādas mācīšanas metodes, var sekmēt mācīšanās prasmju attīstību, sagatavot lasīšanas prasmes patstāvīgu apgūšanu.

Vadoties no daba mērķa un pētāmajiem jautājumiem, tika izvirzīti uzdevumi mērķa sasniegšanai:

1. izpētīt teorētisko literatūru par lasītprasmes attīstības metodēm un to izmantošanu angļu valodas stundās.
2. salīdzināt metodiķu ieteikumus;
3. izpētīt lasītprasmes apguves stimulējošos faktoros;
4. izvēlēties tādas lasītprasmes apguves metodes, kas palīdzētu salīdzināt svešvalodu ar savu dzimto valodu, mācīt saskatīt atšķirīgo un līdzīgo;
5. aplūkot lasītprasmes un rakstītprasmes mijiedarbību korektas lasīšanas apgūvē;
6. izstrādāt praktiskos vingrinājumus 4. klasei, pamatojoties uz teorētisko materiālu;
7. aprobēt vingrinājumus angļu valodas stundās.
8. veidot tādu mācību vidi, kas palīdzētu skolēniem apgūt lasīšanas prasmes patstāvīgi;
9. izvēlēties tādas metodes, kas ļautu audzēkņiem praktiskās darbībās izjust valodu kā saziņas līdzekli.

Lai darbībā realizētu izvirzītos mērķus un uzdevumus, viens no svarīgākajiem pamatuzdevumiem ir bērnu psiholoģijas pareiza izpratne. Uzdodot dažādas grūtības pakāpes uzdevumus, kur vajadzīga uzmanības noturība, skolotājs arī vēro, cik noturīga, stabila ir bērnu psihe. Dažādiem bērniem tā izpaužas ļoti dažādi. Bērnu novērošana notiek visā mācīšanas procesā, jo intereses noturība izpaužas gan klausīšanās, gan lasīšanas, gan rakstīšanas momentos. Skolēnu lasīšanas tehnikas uzlabošanās tiek pētīta, dažādojot mācīšanas veidus.

Piemēram, lasīšanas rezultāts (pirmreizējā lasīšana), tad teksta izpēte (jautājumi, vingrinājumi), tad seko mājas lasīšana un tās rezultāts, kā skolēns lasa un saprot tekstu, ko lasījis patstāvīgi. Pielietojot konstatējošo

zināšanu pārbaudes eksperimentu, var pārlicināties, vai bērns ir apguvis noteikto vielu vai ne. Šo metodi var izmantot diktātu rakstīšanas novērtēšanā.

Bērni valodas apguves sākumposmā ir lieliski atdarinātāji, tāpēc dziesmu klausīšanās ir svarīgs faktors pareizai vārda lasīšanas apguvei. Pēc dziesmas vairākkārtējas noklausīšanās bērni pareizi lasa pat svešus, iepriekš nemācītus vārdus.

Skolēniem ir liela vēlēšanās apliecināt sevi, pārbaudīt savas zināšanas praksē. Dialogu lasīšanā palīdz gan kasetē dzirdēto vārdu pareiza izruna, gan runas izteiksmīgums, gan raitas lasītprasmes attīstīšana.

Kad skolēns prot vedot pareizas skaņas, prot lasīt elementārus vārdus, teikumus, liela nozīme ir šo vārdu rakstībai. Lasītprasmi nevar iemācīties atrauti no citām prasmēm, tās ir cieši saistītas. Apgūstot klausīšanās māku, lasīšanas iemaņas, nonākam pie rakstīšanas nepieciešamības. Ar dažādu vingrinājumu palīdzību skolēni gan apgūst rakstīšanas iemaņas, gan attīsta lasīšanas prasmes. Ļoti noderīgi šajā bērnu mācīšanas posmā var izmantot Jeļenas Jakovļevas sastādīto „Lasīšanas iemaņu attīstīšanas vingrinājumu krājumu” (1997.). Tajā apkopotie dažādie vingrinājumi bērniem palīdz teorētiski apgūtās zināšanas pielietot praksē.

Kad skolēns apguvis īsus, nelielus teikumus, iemācījies to veidošanas pamatprincipus, prot lasīt nelielus dialogus, rodas interese par garāku stāstiņu lasīšanu. Šajā posmā sākumskolas bērns jau sāk izrādīt interesi par patstāvīgo lasīšanu.

Skolēni sāk ar stāstiņu lasīšanu stundās, to analīzi, jautājumu uzdošanu un atbildēšanu par tekstu, atstāstīšanu krieviski, mēģināšanu pateikt galveno domu angļiski, svešo vārdu izrakstīšanu utt.

Lai lasīšanai izvēlēta grāmata atbilstu bērna attīstības līmenim, interesēm, skolotājam jau no pirmajām stundām svešvalodā jāpievērš liela uzmanība skolēnu pētīšanas metodēm.

Skolotājam jāredz skolēna izaugsme apmācības posmā, ko skolēns ir apguvis, kādā valodas apguves līmenī viņš atrodas. Tikai ievērojot to, skolotājs lemj, kādas grūtības pakāpes lasāmvielu piedāvāt skolēnam.

Ļoti svarīgs posms ir novērošana. Šajā kopējās sadarbības posmā ļoti svarīgi ir radīt skolēnā interesi, prieku par svešvalodas apguvi, neskopojoties ar uzslavām, palīdzot individuāli, tādejādi radot drošības sajūtu, ka viņš nav pamests viens sarežģītajā valodas apguves procesā.

Ar anketēšanas palīdzību skolotājs nosaka skolēnu intereses, vēlmes, atklāj skolēnu lasītprasmes apgūvē pieļautās kļūdas.

Ievērojot iepriekš teikto, soli pa solim, skolēns kopā ar savu skolotāju virzās savās zināšanās no paša elementārākā skaņu apgūvē līdz vārdu lasīšanai, tad teikumu konstrukcijai un, beidzot saprotot, ka var izlasīt nelielus stāstiņus, pamazām sāk lasīt savam vecumam un interesēm atbilstošas grāmatas angļu valodā. Skolēnam ir jāsaprot, cik svarīgu lomu cilvēka dzīvē ieņem lasīšana.

Bērns sāk apzināties, kā lasīšana ietekmē domāšanu, uztveri, paplašina redzesloku, dod iespēju bez citu palīdzības uzzināt daudz jaunas informācijas.

1. Teorētiskā daļa

„Kas bērniem jādod lasīt? (...) viss, kas labs, (...). Labs ir tas, ko bērns arī pats par sevi lasa (...). (Protams, te domāta tikai tāda lasīšanas viela, kas ieteicama bērniem lasīt). Ko bērns ar mīlestību un patiku neuzņem, tas neder kā audzināšanas līdzeklis. (...). (...) lasāmai vielai vajag būt tādai, kas ilgi, pat visu mūžu darbojas cilvēka sirdī, kas to pavada dzīvē, kad tam skola jau sen aiz muguras. (...). Lasīt var tas, kas lasītā saturu no visām pusēm aptver. Pilnīgi esam aptvēruši tad, ja lasāmais gabals iekš mums modinājis tādas pašas jūtas un tādu pašu dzīvību kā iekš viņa sacerētāja. (...). Bērnus vest pie aptveršanas, vismaz ar viņiem pa šādu ceļu staigāt, ir lasāmo stundu uzdevums.”

A.Laimiņš.

Lasīšana ir darbības receptorais veids (kā arī audiēšana), tā kā tiek balstīta uz zīmju uztveri (receptiju), tomēr pēc savām pazīmēm būtiski atšķiras no audiēšanas. Pirmkārt, lasīšana ir vieglāka par audiēšanu noformēšanas un funkcijas procesā (94.-128.).

1. Zīmju sistēmas forma vienmēr ir striktāk atspoguļota apziņā nekā tās nozīme. Tāpēc asociācija „forma - nozīme” (lasīšanā tieši tas ir svarīgs) tiek realizēta vieglāk nekā apgrieztā asociācija „nozīme - forma” (šis ir svarīgāk runāšanā un rakstīšanā). Asociācija „forma - zīme” lasīšanas procesā ir vieglāk realizējam tāpēc, ka tiek balstīta uz radzes uztveri, bet ne uz dzirdes uztveri kā tas notiek audiēšanas procesā.

2. Lasīšanas procesā vārds vienmēr atrodas citu ielokā, turklāt tā uztverei var veltīt neierobežotu laiku, t.i., atgriezties pie tā uztveres vairākkārtīgi.
3. Uzzināšanai nebūt nav nepieciešams, lai būtu strikti etaloni, kā tas ir nepieciešams runāšanas procesā, kā arī kinestētisko tēlu klātbūtne. Kas attiecas uz audiēšanu (kaut arī tā ir receptora), visnepieciešamākie ir stingri artikulētie tēli.
4. Radīt situāciju pēc valodas zīmēm (frāzes un augstākā līmenī; lasīšana – teksta līmenī) ir vieglāk nekā radīt frāzi pēc situācijas.

O. Rozovs atzīmē, ka lasīšana ir komplicēts process, kuru raksturo milzīgs daudzums zemapziņas darbību un apziņas darbību, jo daļa lasīšanas procesa notiek zemapziņā, bet daļa – apziņā (saturīgas informācijas apstrāde) (5.-87.).

Lasīšana ir iespējama tikai ar lasītāja patstāvīgu aktivitāti. Aktivitāte, pēc I. Bergmana domām, ir nepieciešams priekšnoteikums, kas nodrošina ne tikai iedziļināšanos teksta satura jēgā, bet arī tā formālās puses uztveri. Nebalstoties uz šiem faktiem, teksta izpratne nav iespējama (263.-275.).

Jebkura darbība tiek balstīta uz prasmi. Lasīšana kā darbība tiek balstīta uz prasmi lasīt. Kā jebkura prasme arī lasīšanā pamatojas uz zināmām iemaņām, uz zināmām automatizētām darbībām. Savukārt, prasme attīstās, balstoties uz iemaņu kopumu.

Lasīšanas prasmē ir nodarbināti trīs pamatkomponenti:

- Valodas vienību redzes tēls (A),
- Runu virzošais valodas vienības tēls (B),
- Valodas vienības nozīme (C)

$$A \rightarrow B \rightarrow C$$

Ļoti pilnīgā lasīšanas procesā (O. Kuzmenko to dēvē par vizuālo) iespējamās tiešās asociācijas – $A \rightarrow C$, kur runu virzošais posms izpaliek $A \rightarrow C$.

Ir nepietiekami izveidot tikai nepieciešamās iemaņas, vajadzētu attīstīt lasīšanas prasmi. Tieši šīs prasmes izveidošana ir mācību procesa mērķis.

Ir jāaplūko analītiskā un sintezētā lasīšana. Analītiskās lasīšanas uzdevums ir informācijas iegūšana no teksta, kas satur zināmas grūtības valodas materiālā vai saturā.

Analītiskā lasīšana māca tekstu lasīt ar izpratni, apzināti. Līdzekļi, kas nodrošina teksta sarežģīto vietu izpratni, ir analīze un tulkojums.

Analīze ir apgrūtināta, tā nav virzīta, lai labāk apgūtu vienu vai citu formu, bet teksta satura atklāšanai.

I. Dedze uzskata, ka analītiskā lasīšana ir sarežģītu tekstu izpratnes līdzeklis.

Pēc M. Vaisburga domām, analītiskā un sintezējošā lasīšana saistīta ar lasītprasmes tehniskās puses apgūšanu (5.-13.).

O. Rozovs uzskata, ka termini „analītiskā” un „sintezējošā” lasīšana rada viltus raksturu izpratnē, kas parādās pašā lasīšanas procesā, jo tajā ir analītiskie un sintezējošie procesi, turklāt pēdējie ir pārsvarā (85-90). Tur, kur dominē analīze, uzskata O. Rozovs, tiek pārtraukta lasīšanas īstenā būtība (87.-102.)

Pareizāk būtu uzskatīt, ka eksistē viena lasīšana, kurā koncentrējas visas prasmes.

Lasīšanas mācīšanas process ir ceļš uz lasītprasmi. Pirmais, kurš tam pievērsa uzmanību bija E. Šubins. Viņš piedāvā šķirt „pamata lasīšanu” un „palīglasīšanu” (17.-187.)

Precīzāk šo viedokli apliecina O. Kuzmenko. viņa ievieš terminus „personīgā lasīšana” un „mācību lasīšana”.

„Personīgā lasīšana”, pēc viņas domām, ir psiholoģiskā mehānisma rezultāts, lasīšana kā darbība, kā process.

Organizētā mācību forma ir mācību lasīšana, respektīvi, vingrinājumu sistēma, kas nodrošina „personīgo lasīšanu” (4.).

Lasīšana ir viena no četrām valodas prasmēm. To uzskata par rakstisko prasmi, jo runa ir par attieksmi pret rakstu valodu. Tradicionāli to dēvē arī par receptīvo prasmi, saprotot tādejādi, ka lasītājs ir valodas vēsts saņēmējs, nevis sūtītājs.

Pēdējā laikā tomēr notiek attālināšanās no šī mazliet vienkāršotā uzskata un lasīšanu sāk uzlūkot kā interaktīvu procesu, kur lasītājs ne tikai pasīvi uzņem informāciju, bet arī piedalās jēgas veidošanā.

Lasīšanas prasme ir svarīga visiem kā darbarīks zināšanu apguvei. Cilvēkiem, kas mācās svešvalodu, lai sevi izglītotu, lasīšana ir galvenā valodas kompetences daļa.

Lasīšana, turklāt, ir ne tikai mērķis, bet arī līdzeklis valodas apguvē. Tekstu lasīšana veicina valodas apguvi un ir galvenais veids, kā iemācīties jaunus vārdus. Priekšnoteikums ir, lai teksti satura ziņā būtu pielāgoti mērķa grupai, tātad, lai tie modinātu interesi un aizrautību, un lai tie atbilstu skolēnu valodas kompetences līmenim.

Lasīšana ir arī svarīga rakstīšanas prasmju attīstīšanai. Lai skolēni paši abi varētu veidot tekstus, viņiem ir jābūt daudz lasījušiem un jāzina labi paraugi. Lasīšana un rakstīšana ir darba veidi, kam jāiet pamīšus, nepārtrauktā procesā.

Lasīšana ir sarežģīts process, kas ietver sevī dažādas iemaņas. Lasot svešā valodā kādu tekstu, kas pirmajā mirklī nav saprotams, skolēni spiesti izmantot dažādus zināšanu avotus.

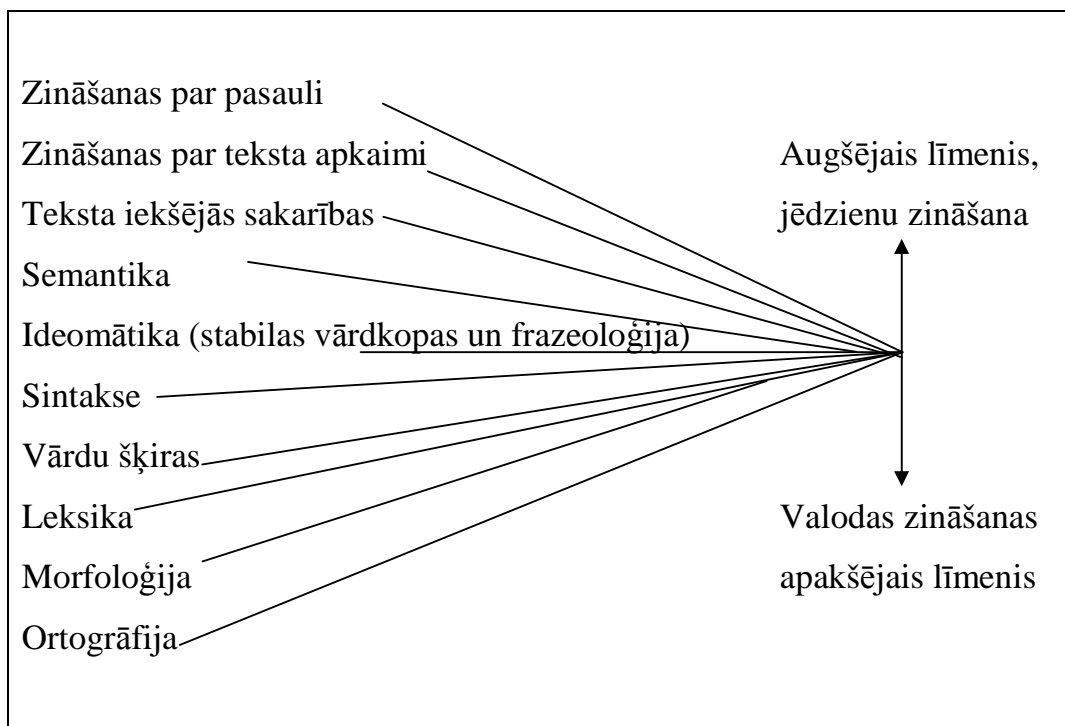
Daži domā, ka lasīšana ir augšupejošs process: burti tiek uzskatīti par vārdu sastāvdaļām, vārdi par teikuma sastāvdaļām, teikumi par rindkopu sastāvdaļām utt. Agrīnie pētījumi lasīšanas procesu otrajā valodā attēloja kā diezgan pasīvu procesu, kurā lasītājs mēģina izprast autora domas ar burtu, ortogrāfijas un vārdu morfoloģijas un leksikas palīdzību. Lasītājs veido

teksta saturu ar mazākām, apakšējā līmeņa vienībām (burtiem, vārdiem...), lēnām virzoties uz augšu, tuvojoties arvien sarežģītākiem jēdzieniem.

Citi savukārt uzskata, ka lasīšanas process iet pretējā virzienā: lasītājs sāk ar vispārīgu priekšstatu vai shēmu par to, kam tekstā būtu jābūt, vadoties no iepriekš iegūtajām zināšanām, un lieto šo shēmu, uztverot u tulkojot dažādus grafiskos pieturas punktus (7.).

Pirms aptuveni 30 gadiem lasīšana tika raksturota, kā psiholingvistiska minējumu spēle, kur lasītājam nav nepieciešams izmantot tekstuālos pieturas punktus. Jo labāk lasītājs spēj veikt pareizos minējumus, jo mazāk viņam jāiedziļinās tekstā.

Pēdējos 20 gadus pētnieki piedāvā šādu lasīšanas modeli: apakšējā līmeņa un augšējā līmeņa procesi notiek vienlaicīgi abos virzienos un atrodas mijiedarbībā. Pamatā ir doma, ka teksta apstrādei un izpratnei savstarpējā mijiedarbībā izmanto visu līmeņu iemaņas.

Katram skolēnam ir sava pieeja nezināmiem vārdiem un frāzēm. Daži, cenšoties noskaidrot to nozīmi, galvenokārt izmanto augšējā līmeņa stratēģijas, piemēram, ilustrācijas un semantiku. Citi vairāk izmanto zemākā līmeņa stratēģijas, piemēram, vārdu kārtību, sintaksi, vārdu šķiras, vārdu izcelsmi, morfoloģiju un ortogrāfiju. Daži skolēni atbilstošā paņēmienu trūkumu mēģina kompensēt pārspīlējot, piemēram, lasot tekstu īpaši lēni, citi trūkstošo spēju pietiekoši ātri apstrādāt tekstu aizstāj ar minēšanu.

Teksta izpratne ir mijiedarbības process, kur lasītājs izmanto gan savu iepriekš iegūto informāciju, gan arī tekstā ietverto informāciju. Citiem vārdiem sakot, lasītājs pārveido (rekonstruē) teksta informāciju, pamatojoties uz savām zināšanām.

„Lai modinātu tieksmi pēc zināšanām, vispirms pašai metodei jābūt dabiskai. Jo viss, kas ir dabisks, attīstās pats par sevi. Nepieciešams, lai metode būtu pārdomāta, interesanta un patīkama, t.i. lai visu, cik nopietns tas būtu, pasniegtu draudzīgā un tīkamā veidā sarunu, sacensību, mīklu un līdzību formā.”

I. Komenskis.

Metode ir darbības paņēmienu un līdzekļu sistēma kāda mērķa sasniegšanai. Vārds „metode” tulkojumā no sengrieķu valodas nozīmē virzīšanās pa ceļu uz mērķi. Metode sevī ietver:

- Paņēmienu ko skolotājs izmanto savā mācību darbā;
- Veidu, kā skolēni strādā mācību situācijā (17.-18.)

„Es neuzskatu, kā cilvēkiem ir iespējams kaut ko iemācīt, zināšanas nevar ieliet kā tukšā traukā. Taču cilvēki daudz ko spēj

apgūt paši (...) skolotāja uzdevums ir iedvesmot skolēnus un radīt tādus apstākļus lai mācību process būtu pēc iespējas veiksmīgāks (...). Vienveidīga apmācība (..) nozīmē izglītošanas nāvi ”, uzskata dāņu sociologs J. Adolfsons.

Patiešām, nevajadzētu izvēlēties tikai vienu metodi. Skolotājam, ieejot klasē, jābūt gatavam improvizēt dažādu metožu ietvaros, tādejādi padarot mācību procesu saistošu un daudzveidīgu. Lietojot interaktīvas metodes, skolēni kļūst atraisītāki, brīvāki. Cerēto rezultātu var sasniegt tikai tad, ja katru metodi izmanto īstajā vietā un īstajā laikā

Didaktikā mācību metodes G. Ksenzova klasificē pēc dažādiem kritērijiem. Populārākās ir trīs:

- Klasifikācija pēc izziņas veidiem (avotiem, ceļiem). Te iekļautās grupas ir runas rakstu, uzskates un praktiskās metodes;
- Grupēšana pēc mācību uzdevumu specifikas. Iekļautās grupas: zināšanu veidošanas (informācijas), prasmju izkopšanas (vingrinājumu) un pārbaudes metodes;
- Grupēšana pēc skolēn izziņas aktivitātes un patstāvības mācībās. Izšķir dogmatiskās, reproduktīvās, daļēju meklējumu (problēmiskās) un pētnieciskās metodes (145.-153.).

Didaktikas teorijā un skolas mācību praksē tradicionāli ir iesakņojies pirmais klasifikācijas variants, jo ar tajā raksturoto metožu palīdzību tiek īstenoti gan otrajā variantā minētie mācību uzdevumi, gan arī trešā varianta metodes. Tomēr grupējums pēc izziņas veidiem galvenokārt attiecas uz informācijas (jaunu zināšanu) iegūšanas metodēm.

- Lai skolēni kopīgi darbotos, brīvi iesaistītos grupas darbā, dalītos pieredzē, lieto grupu darba metodes:
 - „ledus laušana”;
 - darbs mazās grupās;

- diskusijas.
- Lai skolēni attīstītu prasmes, pielietotu to, ko iemācījušies, iegūtu jaunu pieredzi lieto darbības metodes:
 - vingrinājumi;
 - lomu spēles;
 - dialogi.
- Lai skolēni radītu jaunas idejas, pilnveidotu savu pieredzi, mācītos diskutēt, lieto metodes, kur skolēniem jādod savs ieguldījums. Tie ir:
 - grupu diskusijas;
 - lomu spēles;
 - pārrunas;
 - darbs mazās grupās;
 - projekti.

Psihologu domas dalās par izrunāšanas lomu lasīšanas procesā.

Lielākā daļa metodiķu atbalsta viedokli, ka pamata forma ir klusā lasīšana (lasīšana pie sevis). Viņi tāpat uzskata, ka pārliecīga aizraušanās ar skaļo lasīšanu aiztur prāta un valodas darbību. Turklāt, klusi lasot, pieredzējis lasītājs var sasniegt ātrāku tempu nekā lasot skaļi, jo, klusi lasot, lasītājs retāk apstājas, lasīšanas laiks ir plašāks, bet skaļā lasīšana ir lasīšanas iemaņu pamats. (12.).

O. Kuzmenkova uzskata, ka šajā jomā jāakcentē trīs lasīšanas prasmes:

- Skaļās lasīšanas prasmes,
- Klusā lasīšana,
- Vizuālās lasīšanas posms (vecākais posms).

Šī secība iebildumus nerada, tomēr pastāv viedoklis, ka šie posmi nav mācību pakāpēs lietojami, bet gan tie jāizmanto katrā ciklā, kad strādā ar valodas materiālu.

Izpratne ir sarežģīts domāšanas process, balstīts uz zināšanām un pieredzi, kas sevī ietver gan domāšanas operācijas dažādos līmeņos, gan emocionālus komponentus.

A. Smirnovs nosauc piecas izpratnes pakāpes. Pēdējā no tām – pilnīga izpratne, kad skolēns var transformēt uztverto saviem vārdiem. Pakāpe, kurā skolēns izprot, bet atstāsta frāzēm no teksta, ir zemāka, kaut gan arī ir apzinātas izpratnes pakāpe. Zemāk seko nepietiekamas izpratnes pakāpe, kad skolēns ir sapratis, bet neprot izteikt saprasto (136.-174.).

Lai noteiktu darba metodes, ir svarīgi zināt izpratnes līmeņus:

- Izpratne nozīmes līmenī;
- Sapratne satura līmenī.

Lai saprastu tekstu, ir jābūt šādiem priekšnoteikumiem:

- Vispārējs noteikts valodas prasmju līmenis un konkrētajā gadījumā runas darbības veidā;
- Noteikts lasīšanas tehnikas līmenis;
- Domāšanas uzdevuma klātbūtne lasīšanas procesā;
- Teksta sarežģītības līmenis;
- Priekšmeta pārzināšana, pieredze šajā jomā;
- Skolēnu dotību attīstības līmenis.

Pirmie divi priekšnoteikumi ir mācību rezultāts, otrie divi attiecas uz mācību procesa organizāciju, 5. un 6. nav atkarīgi no valodas pasniegšanas veida. Šo priekšnoteikumu kopums rada teksta izpratni.

Pēc K. Ušinska uzskatiem izskaidrojošā lasīšana ir tāds darbs ar lasāmo tekstu, kas skolēniem māca lasīto izprast, radot skaidrus priekšstatus par tekstā minētajiem priekšmetiem un parādībām, aktivizē domāšanu un attīsta valodu. Tāpēc tekstu lasīšana ir saistīta ar skolotāja paskaidrojumiem, sarunām un uzskates līdzekļu demonstrēšanu. Ja grib panākt, lai skolēni jau no pašas sākuma piešķirtu lasīšanai nozīmīgu lomu

un pilnveidotu spējas lasīt ar izpratni, viņiem jāsaprot tas, ko lasa (451.-452.). Tādēļ lasīšana svešā valodā būtu jābalsta uz skolēnu mutiskajām iemaņām. To var darīt dažādi, taču gatavojot pirmos materiālu lasīšanā nepieredzējušam lasītājam, ieteicams izmantot pašu skolēnu domas un viņu pašu izteikumus. Skolēni izšķir, ko viņi vēlas pateikt un kā to izdarīt.

Pakāpeniski lasīšanai svešvalodas mācīšanā var atvēlēt arvien vairāk laika (387.-390.). Lai uzlabotu skolēnu lasīšanas iemaņas, viņiem, pirmkārt, jādot laiks lasīšanai. Lasīt iemācās lasot. Ja iespējams, var izveidot nelielu „klases bibliotēku” un lasīšanas stūrīti. Tas, ka grāmatas u.c. lasāmviela par dažādām tēmām ir pieejama klasē, skolēniem varētu būt labs stimuls lasīšanai.

O. Ņesterovs uzskata, ka lasīšanas kvalitāti nosaka pareizība, apzinātība, temps (ātrums), izteiksmīgums.

Lasīšana ir pareiza, ja skolēns tekoši un bez kļūdām lasa vārdus un teikumus.

Lasīšana ir apzināta, ja lasītājs pilnīgi izprot saturu, uztver galveno domu un spēj izteikt savu attieksmi pret lasīto (62.).

Valoda nav kaut kas atrauts no domāšanas, bet otrādi – tās organisks darinājums, kas iesakņojas domāšanā un bez pārtraukuma no tās izaug. Valodas formāla mācīšana nerasniedz pat savu vienpusīgo mērķi. „Domas forma tikai tad ir laba, kad cilvēks veido to pats kopā ar domu, kad tā organiski izaug no domas, nevis tad, kad tā izrauta no kādas grāmatas, kaut arī tas būtu priekšzīmīga rakstnieka sacerējums” (449.-551.).

O. Ņesterovs uzskata, ka apzināta lasīšana sākas ar teksta sižeta vai satura uztveri. Lai skolēns šo uzdevumu varētu veikt, viņam jāsaprot visi tekstā iesaistītie vārdi, izteicieni un teikumi, jāuztver darbības un notikumu secība. Lai izprastu tematisko saturu skolēniem jāizprot attēloto personu attiecības un notikumu loģiskā sakarība (62.-63.).

Teksta lasīšana saistīta ar analīzi:

- Jautājumi;
- Apkopojošas pārrunas;
- Teksta atstāstīšana.

Lasīšanas ātrumam ir ļoti liela nozīme mūsdienās arī tāpēc, ka optimāls lasīšanas ātrums rada iespēju īsā laikā iegūt daudz informācijas. Kaut arī tam ir liela nozīme, tomēr jaunākajās klasēs lasīšanas ātrums nedrīkst kļūt par galveno lasīšanas iemaņu attīstīšanas mērķi. Lasīšanas ātrums jāattīsta pakāpeniski, ciešā saiknē ar citiem kvalitātes komponentiem. O. Nesterovs uzskata, steidzinot lasīšanu, bērni var pierast pie mehāniskas un kļūdainas lasīšanas.

Metodiķi daudz uzmanības velta lasāmiem tekstiem, jo no tiem ir atkarīgs ļoti daudz kas. Prasības tiek izvirzītas teksta saturam, formai un apjomam. Saturam jāatbilst skolēnu interesēm, jādod teksti, par kuriem bērni gribētu uzzināt ko jaunu, tomēr tiem jābūt saskaņotiem ar bērnu pieredzi.

I. Rahmanovs uzsver viena materiāla daudzkārtīgu izmantojumu, jo, no vienas puses, tas nostiprina mutiskās valodas apguvi, bet no otras puses, lasīšana palīdz atpazīt pazīstamu materiālu, saprast to netulkojot.

Lai skolēni sekmīgi apgūtu lasītprasmi no pašiem pamatiem, skolotājam ir jāzina, jāsaprot bērnu psiholoģiskās īpatnības sākumskolā. Der atcerēties, ka mācāmais skolēns ir 8 – 10 gadus vecs cilvēks, kura sajūtas, uztvere, atmiņa, domāšana, griba ir ļoti atšķirīga no pieauguša cilvēka pasaules uztveres.

Uzmanīgi novērojot bērna izturēšanos, pedagogam rodas iespēja noteikt arī savu izglītojošo un audzināmo iedarbību, efektivitāti. Jo jaunāks ir bērns, jo tiešāk viņš izpauž savus pārdzīvojumus, vēlmes, simpātijas vai arī antipātijas pret otru cilvēku. V. Ļublinska apgalvo, ka uz bērnu parasti iedarbojas nevis viens atsevišķs kairinātāj, bet vesels darbību saišķis un

tādēļ bērna konkrētās rīcības cēlonis var būt nevis viens skaidri saredzams fakts, bet vesela iedarbību sistēma. Lai šo iedarbību ietekmi uz bērna pārdzīvojumiem skaidrāk izgaismotu, nepieciešams dziļāk ieskatīties pagātnes notikumos, izsekojot iedarbību rašanās vēsturi. Lasot V. Ļublinskas pārdomas par bērnu psiholoģiju, nevar nepiekrīst, ka arī lasīšanas apgūvē ir svarīgi sistemātiski sarežģīt un paaugstināt bērniem izvirzītās prasības, jo tikai tā var panākt īstu bērna attīstību. Pazeminātas prasības, uz kurām bērns viegli var reaģēt ar jau zināmā trafaretām darbībām, formulējumiem, spriedumiem, nesekmēs viņa attīstību. Darba autore uzskata, ka lasītprasmes apgūvē viena no svarīgākajām lietām ir bērna apmācības līmeņa paaugstināšana, kas nodrošina viņa tālāko attīstību. Bērni ir ļoti dažādi. Nevar nepiekrīst arī individuālās pieejas nepieciešamībai bērna mācīšanās.

V. Ļublinska savā grāmatā atzīst, ka jaunākajiem bērniem, kuriem nervu sistēma mazāk pakļauta vingrinājumiem un treniņiem, skaidrāk izpaužas nervu darbības. (326). Daudzi pedagogi var apliecināt, ka nav bērnu ar absolūti vienādām nervu sistēmas īpašībām. Lasīšanas lasītprasmes attīstība sākumposmā der atcerēties, ka skolēniem piemīt šādas īpatnības:

- Atdarināšana;
- Nepastāvība, īslaicīgums, viegla un nepamatota mainība;
- Virspusība (interesanti tikai ārējie fakti, sevišķi spilgtie, neparastie, iedziļināšanās būtībā nav saistoša);
- Tuvinājums paša personīgajai dzīves pieredzei;
- Neorganizētība;
- Virzība uz tuvāko (vai uzrakstīju piemēru vai ne? Cik kļūdu bija darbā? Kādu atzīmi ielika skolotājs?) (356)

Ievērojot bērnu psiholoģiskās īpatnības, lasītprasmes apguve jāsāk ar vienkāršiem bērnam saprotamiem darbības veidiem. Apgūstot svešu

alfabētu un skaņu sistēmu, bērnus nedrīkst nobaidīt ar lielo atšķirību daudzumu, bet jāizvēlas tādas metodes, kas bērnam radītu interesi un prieku.

V. Ļubliņska saka, ka ar individuālo pieeju mēs saprotam prasību ņemt vērā vietu un laiku, kas ir vispiemērotākais, lai izraisītu vajadzīgo bērna reakciju uz iedarbību un mobilizētu viņa aktivitāti.

Ievērojot sākumskolas bērnu vecumu, nevar ignorēt sākumapmācības posmā arī rotaļas, spēles lielo nozīmi uz bērna attīstību.

Skolotājam jāzina, ka bērnam šajā vecumā ar rotaļas, spēles palīdzību var iemācīt daudzus nopietnus gan gramatikas, gan valodas jēdzienus. „Rotaļā bērni operē ar savām zināšanām, precīzē un bagātina un līdz ar to attīsta savas izziņas un tikumiskās spējas un potences.” (102)

Mācot bērnu rakstīt un izlasīt uzrakstīto, jāatceras, ka bērnam rakstīšana ir vingrinājums, kurā veidojas daudz smalkāka un precīzāka acs kustību koordinācija ar delnas un pirkstu kustībām. Lai uzrakstītu burtu vai vārdu, vispirms nepieciešama tā precīza diferencēta uztvere, bet pēc tam arī atveidošana, kura sagādā bērniem lielas grūtības. Tāpēc, mācot bērnus rakstīt un lasīt uzrakstīto, jābūt ļoti pacietīgiem, nedrīkst steidzināt, rāt, ja bērns cenšas, bet mudināt, uzslavēt par pareizi uzrakstītu vai izlasītu vārdu.

Jāatceras, ka skolēniem šajā vecumā citāda ir arī laika uztvere. Skolotājam, plānojot stundu, jāparedz, ka kāds no piedāvātajiem vingrinājumiem vai darbībām var aizņemt vairāk laiku nekā iepriekš paredzēts, jo skolēniem ir tik interesanti, rodas tik daudz neparedzētu jautājumu, aktivitāšu, vai arī uzdevums ir sarežģīts, grūtāk izpildāms un tādēļ 3. – 4. klases skolēni bieži nepagūst izdarīt visu to, ko iepriekš nodomājuši.

Strādājot ar ilustrācijām, attēliem sākumskolās pedagogam jāatceras, ka arī šeit izpaužas bērnu īpatnības.

Ilustrācijas uztvere kā apgalvo psihologi norit līmeņos: uzskaitījumā, aprakstīšanā un izskaidrošanā. Tas liecina, ka attēla satura izpratnes pakāpe var būt dažāda un ir atkarīga:

- No ilustrācijas satura;
- No tā, cik tuvs ilustrācijas sižets bērna uzkrātajai pieredzei;
- No tā, kā tiek formulēts jautājums;
- No bērna vispārējās kultūras, viņa prasmes novērot;
- No bērna valodas attīstības.

Tādēļ ir iespējams, ka skolēni vienlaikus uzrāda dažādus ilustrācijas uztveres līmeņus. Jāatceras, ka klasē bērnu uzmanība ne vienmēr ir noturīga.

Tādēļ dažādi uzmanību saistoši uzdevumi - paskatīšanās uz tāfeli, ieklausīšanās biedra atbildē, atrast nosaukto vārdu - saista skolēna uzmanību. Izklaidības cēloņi var būt dažādi. Tie var būt pārguruma rezultāts, elpošanas traucējumi, nepietiekama intelektuālā aktivitāte, arī nepareizas audzināšanas rezultāts. Tāpēc pēc trokšņaina starpbrīža, kura laikā stāstītas dēkas, notikumi, daži, 3. – 4. klases skolēni uzreiz nevar iekļauties mācību darbā. Pedagogiem der atcerēties, ka šeit nepieciešama pauze, lai varētu pārslēgt uzmanību.

Pedagogiem jāatceras arī par sākumskolas bērniem īpatnībām. Sevišķi strauji bērniem pēc 7 – 8 gadu vecuma attīstās verbālā atmiņa, ko skolotājs sekmīgi var izmantot, plānojot stundas. Noteikti jāatceras par jēdzieniskās atmiņas nozīmi skolēna apmācībā, jo tā krasi uzlabo atmiņas procesu: iegaumējamā materiāla apjoms pieaug (5 – 8 un 10 reizes).

Viena no domāšanas īpatnībām sākumskolas vecuma bērniem ir tendence uz trafaretiem risinājumiem, tendence izmantot jaunu uzdevumu risināšanā jau pazīstamus paņēmienus. Piemēram, ja bērni dzimtajā valodā bieži raksta, kā dzird, tad svešvalodā viņi raksta personu vietniekvārdu „ai” (I).

Otrā bērna domāšanas procesa atšķirīgā īpatnība ir pāreja no pirmatnējās sintēzes tieši uz sekundāro. No dotā uzdevuma bērns izrauj kādu vienu pazīmi, nosacījumu, pusi un tūdaļ pāriet pie secinājuma. Iegūtā atbilde būtībā nav sekundārā sintēze, jo tā netiek sagatavota ar attiecīgu analīzi. Notiek analītiski sintētiskās domāšanas darbības slāņošanās – tiek traucēts domāšanas procesa veselums. Tieši ar šiem domāšanas procesa loģikas traucējumiem izskaidrojamas jaunāko klašu skolēnu kļūdas salīdzināšanas sistematizācijas un kvalifikācijas operācijās.

Analizējot iepriekš minēto, der atcerēties, ka skolēniem ir citāda jūtu, domāšanas, pasaules uztvere nekā pieaugušajiem, tas viss ir jāievēro stundu plānojumā un individuālajā darbā ar bērniem.

Sākot mācīt skolēniem angļu valodu, sākumskolas pedagogiem ir jāievēro arī bērnu grūtības saprast, kāpēc vārda grafiskais attēls neatbilst tam, ko viņš dzird. Bērni ir raduši, ka lielāko daļu vārdu krievu valodā viņi raksta tā kā dzird, lasa to, ko ir uzrakstījuši, tā kā to ir dzirdējuši. Angliski viņi dzird, piemēram, „mai” un nesaprot, kāpēc šis vietniekvārds jāraksta „my”. Par rakstīšanas un vārda vai burta izrunas atšķirībām angļu valodā ir minēts arī dažādos gan angliski, gan latviešu un krievu valodā rakstītajos darbos. Kirilova (1981.) savā grāmatā par mācīšanas metodēm angļu valodā kā svešvalodas apgūvē arī runā par to, ka skolēnam, iesācējam lasīšanā sagādā lielas grūtības saprast un lasīt vārdu transkripciju, redzēt vārda rakstību un atcerēties tā pareizu izrunu, rakstot nekļūdīgi atrast to burtu, kuru lasot nedzird. Skolotājam ir jābūt ļoti pacietīgam šajā mācīšanas posmā, jāsaprot, ka tas, kas vienam no bērniem liekas viegli, ātri saprotams, citam var sagādāt lielu piepūli, apgūstot šos vārdus, skaņas.

Ir zināms, ka angļu valodā ir 26 burti, bet pastāv 44 skaņas. Mācot lasīt skaņas, vārdus, skolotājam ļoti palīdz profesores D. Blūmas izstrādātā „Praktiskā angļu valodas fonētika”. Profesore arī kā pirmo savā darbā uzsver atšķirību starp „skaņu” un „burtu”. Mācot bērniem alfabētu, ir

jāatceras fakts, ka angļu alfabētā ir sastopami burti, kuri krievu alfabētā nav.

Bērnu uzmanību der pievērst tādu burtu rakstībai un izrunai, kā

Q q [kw]

W w [w]

X x [z], [ks], [gr], [ks]

Y y [j], [ai], [l].

Šos burtus un tiem atbilstošo izrunu bērniem var palīdzēt iegaumēt lasīšana un šo burtu rakstīšana rakstīšanas vingrinājumos.

Jau pirmajās stundās bērns, mācoties pateikt angļiski savu vārdu un izlasīt šo nelielo teikumu, sastopas ar burtu [y]

My name is ...

Skolotāja raksta uz tāfeles, bērni mācoties izrunāt, pareizi izlasīt jautājumu

What is your name?,

turpina apgūt burtiņu [y] un [w] gan rakstību, gan izrunu.

Bērni ir ļoti zinātkāri un lieli eksperimentētāji. Viņiem ļoti patīk mēģināt ko jaunu. Tāpēc skolēniem vajadzētu arī parādīt un pastāstīt par runas orgānu izvietojumu un to atšķirīgo stāvokli, veidojot dažādas skaņas. Protams, bērniem tas ir jāskaidro vienkāršoti it kā rotaļas veidā. Piemēram, mācot [w] izrunu var piedāvāt noapaļot lūpas, tad, it kā velkot uz sāniem, teikt angļisko [w], kas ir īsa skaņa. Vēlākā mācīšanas posmā te lieti noder arī profesores izstrādātā grāmatiņa „Learn and Enjoy”, kas bērniem ļoti sagādā prieku, mācoties pareizi izrunāt skaņas. Piemēram:

Why do you cry, Willie?

Why do you cry?

Why, Willie? Why, Willie?

Why Willie? Why?

Where was Wendy? Working in Washington.

Šeit der atcerēties, ka paralēli nedrīkst aizmirst arī [v] burta izrunu. Vienā teikumā vai vārdu savienojumā lasot tos, bērni mācās gan izlasīt pareizi, gan izrunāt. Piemēram, bērni paralēli mācās pareizi izrunāt [v] u [w]

Very well

Very want.

Skolotājam, mācot skolēnus, ļoti var palīdzēt Jakovļevas sastādītais „Lasīšanas iemaņu un attīstīšanas vingrinājumu krājums” (1997.). Bērni jau pašā lasīšanas apmācības sākuma posmā mācās pareizi savienot grafisko un fonētisko tēlu. Protams, bērniem vēl būs grūti atcerēties visas pozīcijas un likumus, kuros izrunājam kāda skaņa, bet lasot vingrinājumus ar šo skaņu zinot tās transkripciju bērni mācās gan iegaumēt, gan pareizi lietot, gan lasīt jo, pašiem nemanot, viņi regulāri rakstot vārda izrunu, iemācās to pareizi lasīt. Tad jaunu vārdu meklēšana un izlasīšana vārdnīcās vairs nesagādā grūtības. Bērniem grūti saprast kāpēc, piemēram, burtu [a] dažādos vārdos izrunā dažādi, arī šajos gadījumos, bērni zinot vārda transkripciju, daudz vieglāk un ātrāk iemācās lasīt vārdu.

Piemēram:

a a [ei] pane, table, date

[] cat, angry, animal

[a:] arm, park, army

[:] saw, ward

[] want, wash, what.

Aplūkojot visu iepriekš minēto, nevar nepiekrīst Ā. Ptičkinas teiktajam: mācoties lasīt, bērns vienlaikus apgūt gan lasīšanas tehniku, gan spēju izprast lasītā jēgu. Lasītājam iesācējam ir daudz lielāka garīgā slodze nekā prasmīgam lasītājam. To bērnam atvieglot var palīdzēt pieaugušie – skolotāji un vecāki (9).

Ievērojot iepriekš minēto, var konstatēt, ka lasīšanas iemaņas izveidojas ilgā vingrināšanās procesā. Būtībā cilvēks tās pilnveido visu mūžu. Par skolēna lasītprasmes kvalitāti spriež pēc četriem rādītājiem pēc:

- Pareizrakstības;
- Apzinātības;
- Ātruma;
- Izteiksmīguma. (1999.)

Tāpēc sākumskolā ir ļoti svarīgi, mācot bērnus lasīt, jau no pirmajām stundām pakāpeniski iepazīstināt ar vārda pareizu izrunu, audzēkņiem mācot lasīt vārdu transkripciju. Šeit skolotājam ir jāiemāca bērni, rakstot vārdu, nejaukt šos jēdzienus tā pamazām radinot arī strādāt ar nelielā vārdnīcām, kas bērnos rada prieku un lepnumu par pareizi atrastu vārdu.

Lasīšanas sākumposmā skolēni pieļauj dažādas kļūdas:

- Nepareizi lasīs atsevišķus burtus (piem., [v] un [w])
- Nepareizi izrunās skaņas

Piem., ch [ts] chalk

[k] chemist, school

Tikai veicot dažādus valodas vingrinājumus, trenējoties skaņu vārdu lasīšanā, var cerēt gan uz sekmīgāku lasīšanu, gan apzinātības attīstību bērnos. Bērnam jāamācās saprast, ko viņš ir izlasījis, ko nozīmē vārds, kāda loma viņam ir vārdu savienojumā teikumā. Bērns jūtas lepns, ja viņš jau prot pateikt, izlasīt, saprast īsus teikumus.

Jau pirmajās stundās audzēkņi sāk iepazīt angļu valodu caur sevi. Piemēram,

„Hello! My name is Aiga.”

Bērns priecājas par prasmi izlasīt, atkārtot un cenšas pareizi uzrakstīt. Paralēli darbojas jau nākošie nosacījumi, jo skolēns ļoti vēlas to pateikt ātri, neminstinoties un arī izteiksmīgi. Lai sekmīgi turpinātu lasītprasmes apgūšanu, skolotājs noteikti savās stundās pielietos dažādus

lasītprasmes apgūšanu stimulējošus faktorus. Tikai priecīgs, darbam optimistiski noskaņots skolēns spēs gan kvalitatīvi uztvert skolotāja norādījumus, gan veiksmīgi apgūt mācīto.

Lasītprasmes apgūšanu sākumskolā palīdzēs gan

Klausīšanās (skolotāja vārds);

Teksta noklausīšanās (kasetes);

Mūzika, dziesma (kasete),

Valodas spēles un attēli,

Monologi un dialogi,

Rakstiskie vingrinājumi.

Mācot bērnus lasīt, sākumposmā ļoti svarīgs ir skolotāja teiktais. Jau pirmajā mācību stundā skolotājs, ienākot klasē, var sasveicināties angliski. „Good morning!” bērniem patiks gan dzirdēt valodu, gan skolotāja rosinātiem atbildēt angliski.

Vēlāk, apgūstot valodu, skolēni jau pratīs gan pateikt, gan izlasīt, gan uzrakstīt daudzus sveicināšanās variantus. Sākumskolā skolotājam jārunā īsiem, bērniem saprotamiem teikumiem. Ar rokā, mīmiku skolotājs palīdz bērniem saprast vārdu jēgu. Piemēram, mācot par apģērbu bērniem patīk, ja skolotājs, piemēram, meklē kurpi „Where is my shoe?” Bērni ir gan pārsteigti par šo rotaļu elementu, gan arī priecīgi, jo ātri pamana to zem galda un mēģina teikt priekšā! Tā bērni gan ātri apgūst jauno vārdu, gan atceras tā izrunu, kas palīdz to pareizi lasīt tekstā. Šeit darbojas gan radze, gan spēles faktori, gan domāšana, pamanot, ka skolotājam viena kurpe, saprot vārda jēgu. Protams, skolotājs rūpīgi izplāno, kad, kādā stundas daļā un kā jāizspēlē dažādi mācīšanās rosinoši momenti. Skolotājs, mācot lasīt vārdus par tēmu apģērbs, aicina nosaukt blakus sēdošā apģērba gabalus. Uz tāfeles uzrakstītie apģērba nosaukumi ir gan jānolasa, gan jāpasaka, kuram bērnam tas ir mugurā.

Piemēram:

a blouse
a dress
a T- shirt
a jacket
jeans
trousers

Ļoti svarīgi šajā mācību posmā bez skolotāja vārda ir izmantot skaņu kasetes ierakstus dialogu, dziesmu vai mūzikas vaidā. Klausoties kasetes ierakstu, audzēknis trenē gan dzirdes atmiņu, gan redzes atmiņu. Skolēni cenšas saklausīt ierakstā pareizu izrunu, seko dialogam līdz grāmatā, kā arī pēc skolotāja ierosinājuma atkārti dzirdēto.

Skolēni, lasot lomās dialogu, iedzīvojas personāžu lomās konkrētās saskarsmes situācijās un tādēļ viņiem ir vieglāk lasīšanā atdarināt dzīvo runu. D. Vale grāmatā „Teaching Children English” (1995:67) iesaka skolēnus mācīt lasīt dialogus:

- Skolēni atkārti dialogu pēc skolotāja vai kasetē ierakstītā;
- Skolēni uzdod jautājumus no dialoga un, strādājot pāros, atbild uz tiem.

Autore iesaka izmantot skaļo lasīšanu klases priekšā pāros, kas veicina arī izteiksmīgās runas veidošanu, gan arī mudina skolēnus būt aktīviem, drosmīgiem.

Šeit gribētos piebilst, ka šos dialogus var ļoti labi izspēlēt. Bērniem patīk iejusties lomā un, ja dialogs ir piemērots, skolēni to labprāt attēlo:

- Skolēni var pildīt arī rakstiskus vingrinājumus, kas saistīti ar darbības vārdu laiku.

Klausoties dialogus, nevar ignorēt attēlu, dziesmu, mūzikas un spēles lielo nozīmi. Sākumskolas angļu valodas grāmatas ir ļoti bagātas ar attēliem. Katram dialogam blakus ir attēls, kas rosina saprast dialoga

tekstu, vieglāk uztvert to, saprast notiekošā jēgu, attīstīt fantāziju, arī (ja attēls ir veiksmīgs) radīt estētisko baudījumu.

Ļoti liela loma dialogu mācīšanā, izmantojot kaseti un zīmējumus, ir tam, ka skolēni apgūst jautājuma teikuma konstrukciju: What is your name? Skolēni mācās jautājamus vārdus. Mācās pareizu izrunu. What? Skolotājs skaidro skaņas wh izrunu jautājamajā vārdā. Why not? Where is? utt. Šeit skolēni pārliecinās arī par gramatisko zināšanu nepieciešamību, lai veidotu teikumus, pareizi atbildētu. Apzinoties to, skolēni parasti uz jautājumu „Is grammar easy?“, labprāt kori atbild: „Yes!“, jo saprot gramatikas nozīmi lasīšanas apgūvē.

A. Ptičkina iesaka strādāt ne tikai ar gataviem attēliem, bet ilustrēt literāro darbu. Tā, piemēram, lasot tekstiņu 4. klasē „Spring“, var piedāvāt uzzīmēt pavasari un tad mēģināt to aprakstīt īsos teikumos pēc iepriekš minētā plāna:

Kuri ir pavasara mēneši? (marts, aprīlis, maijs)

Kādas krāsas dominē dabā? (zila, brūna, zaļa)

Kādā krāsā ir debesis, zāle, koki utt?

Tas bērnos rosina iztēli, prasmi, veidojot teikumus, nolasīt savu stāstiņu.

Attēli palīdz saprast arī dziesmu vārdus. Sākumskolā daudzās kasetēs ir dziesmas, kurās sastopami bērniem sveši vārdi. Klausoties ierakstu, skatoties attēlos, kas atrodas blakus dziesmas tekstam, skolēni gan labāk uztver tekstu, gan atceras to, gan arī gūst estētisku baudījumu. Skolēni parasti ļoti ātri atceras dziesmas tekstu un labprāt dzied līdzi. Dziesma rada klasē brīvu, priecīgu noskaņu, palīdz pārvarēt valodas barjeru, jo parasti, kaut klusām, bet līdzi cenšas dziedāt visi bērni.

Viens no ļoti svarīgiem faktoriem lasīšanas apgūvē sākumskolā ir spēles. Klasē skolotājs dod komandu, kuras trešo un ceturto klašu audzēkņi jau labi atceras, piemēram: „Put your hand up!” „Put your hand down!”

Zīmējumi, kuriem apakšā pierakstītas šīs komandas, palīdz gan saprast teiktā jēgu, gan atcerēties komandu. Skolēns, kuram iedoti attēli ar uzrakstītajiem teikumiem, lasa tos, pārējie paceļ atbilstošu attēlus, kuros gan nav rakstīti teikumi.

E. Pasovs savā grāmatā atzīmē lomu spēles lielo nozīmi lasīšanas apgūvē. Skolēns iztēlojas, ka viņš ir tā persona, kuras lomu viņš lasa. Tas palīdz skolēnam attēlot šo personu, attīsta fantāziju. Svarīgi arī tas, ka skolēni lomu spēles jau pazīst no dzimtās valodas stundām, arī klases biedri ir labi zināmi, narada kauna sajūtu.

Autors uzsver, ka ļoti svarīgi ir ielāgot, lai loma, kurā piedalās skolēns, viņam būtu tuva, saprotama. Katrai šādai lomu spēle ir konkrēts mērķis, pastāv iepriekšējā sagatavošana, bet paralēli ir vai nu lasīšanas, vai nu runas speciālās iemaņas. Notiek skaļa, izteismīga lasīšana, kas stimulē abus lasītājus darīt to pēc iespējas labāk, prasmīgāk. Autors gan iesaka nepārcensties, lomu lasīšanu neizmantojot kā vienīgo metodi, bet prasmīgi savienojot ar citām. Tā stundu var veidot daudz interesantāku, pilnvērtīgāku. Pie spēlēm var pieskaitīt arī krustvārdu mīklu. Var minēt gan gatavas mīklas, gan piedāvāt bērniem pašiem sastādīt mīklu par viņiem zināmu tēmu, piemēram, „Cilvēka ķermenis”, „Apģērbs” utt. Krustvārdu mīklas attīsta gan atmiņu, gan domāšanu. Var piedāvāt lasīt pretim zīmējumam, kur dots pareizais kvadrātu skaits, pierakstītos vārdus. Tas attīsta gan lasīšanas, gan rakstīšanas prasmi.

Nedrīkst aizmirst arī par rakstisko vingrinājumu lomu lasīšanas apgūvē, kad skolēns jau, saprotot mācīto vārdu nozīmi, zina atšķirību starp burtu un skaņu, prot to izrunāt, ir iemācījies, kas ir skaņa, kuras izrunājot nedzird, bet ir jāraksta, skolēns pamazām apgūst rakstību, sākot ar vārdu, kuru pierakstot izlasa pareizi, īsu teikumu, kuru gan pieraksta, gan izlasa pareizi.

A. Ptičkina lasīšanu ir iedalījusi šādos veidos:

- Lasīšana skaļi;
- Lasīšana pusbalsī;
- Lasīšana čukstus vai klusi;
- Izlases lasīšana;
- Lasīšana lomās;
- Lasīšana pa grupām;
- Lasīšana kori;
- Kombinētā lasīšana.

Katram lasīšanas veidam ir savi mērķi un būtība. Daudzi no tiem jau ir aprakstīti iepriekš. Pildot vingrinājumus, bieži tiek izmantota lasīšana čukstus. To visas klases skolēni var darīt vienlaikus, katrs sev piemērotā tempā. Skolēns raksta īsu teikumu vai atsevišķu vārdu, kuru uzrakstījis čukstus pārlasa. Klusā lasīšana pilda līdzīgu funkciju. Skolēns ir uzrakstījis īsu stāstiņu. Klusām viņš to nolasa sev, pēc tam droši un skaļi visai klasei. Ja gramatiskais uzdevums ir saistīts ar teksta gramatisko formu vai kādu jēdzienu, piemēram: uzraksti teikumus, kuros ir krāsas, vai izraksti teikumus, kas raksturo pavasari, skolēns, čukstus lasot tekstu, izraksta tikai prasīto.

Norakstot īsu teikumu, skolēns cenšas izprast tā jēgu. Tāpēc šajā mācību posmā varētu noderēt šāds zīmēšanas, rakstīšanas un lasīšanas kopdarbs. Skolotājs aicina skolēnus zīmēt galvu, acis, ausis, degumu, muti. Skolēns zīmē, pieraksta šos vārdus angļiski, cenšas iesaistīt tos īsos teikumos.

Sākumskolā var izmantot lasīšanas mācīšanas metodi, apgūstot lasītprasmi rakstot diktātus. Skolēns sākuma posmā raksta vārdus, kurus diktē skolotājs, čukstus izlasa tos. Tālākajā posmā jau raksta īsus teikumus, kurus var nolasīt skaļi visai klasei, pārliecinoties, vai pareizi saklausījis diktētos vārdus, vai sapratis tos. Protams, diktātam ir jāatbilst mācību

saturam un skolēnu vecumam. Diktātiem ir savas priekšrocības un arī savi trūkumi:

- Diktāta laikā raksta un rakstīto klusi pārlasa visi klases skolēni vienlaicīgi;
- Skolēni klusējot mācās klausīties, sadzirdēt vārdu, saprast tā jēgu, netraucē darboties citiem;
- Ja klasē ir dažādu tautību bērni, kļūdas var būt dažādas, jo katrai tautībai ir savādāka valodas uztvere;
- Diktātus ir viegli pārbaudīt un novērtēt.

Diktāti var būt saistīti ar konkrētu gramatisku likumu vai tekstu. Skolēni apgūst lasīšanas prasmi čukstus vai arī skaļi, nolasot priekšā citiem. Diktāti var būt papildināti ar papilduzdevumu. Piemēram, pasvītrot jautājamus vārdus: who? Why? Where? Utt., vietniekvārdus: I, he, she, they. Skolēni, pildot papilduzdevumu, ir spiesti vēlreiz pārlasīt tekstu, saprast lasītā jēgu, atrast vajadzīgos vārdus. Notiek gan domāšanas, gan uzmanības iemaņu attīstība. Interesanti ir vingrinājumi, kuri māca svešvalodu nebaidoties, pārvarot bailes no grūtībām valodas apgūvē, māca izrunāt skaņas, nebaidīties no gramatiskām kļūdām. Skolēni sacenšas ātrakstīšanā. Jāpiebilst, ka skolēni strādā grupās, kuras sacenšas spēt pierakstīt vairāk vārdu. Var arī strādāt individuāli. Uzdevumi atrakstīšanā tiek pildīti šādā secībā:

- Skolēni ņem papīra loksni un pildspalvu;
- Skolotājs izstāsta galvenos noteikumus:
 - Rakstīt, cik ātri iespējams, līdz atskan komanda „stop”;
 - Rakstīt tikai vārdus, kuri ir saistīti ar uzdoto tēmu;
 - Nesatraukties par idejas loģiku, rakstīt to, kas ienāk prātā par uzdoto tēmu;
 - Nepārstāt rakstīt pat tad, ja nezina, ko rakstīt, tad raksta „I do not know what to write”, līdz atkal sacer, ko rakstīt;

- Nesatraukties par gramatiku, komatiem, izrunu;
- Ja neatceras vārdu angļiski, rakstīt to krieviski, tālāk turpinot angļiski.

Pēc komandas „stop!” skolēni sakaita uzrakstītos vārdus. Laiks ir atkarīgs no skolēna vecuma, tēmas utt. Šādi uzdevumi palīdz pārvarēt bailes no svešvalodas, aktivizē domāšanu, analizējot, lasot vārdus, attīsta izrunu, māca rakstību, nebaidoties no kļūdām, kas sākumskolā ir ļoti svarīgi.

Lasīšanas iemaņu attīstīšanai ļoti palīdz Jeļenas Jakovļevas sastādītais vingrinājumu krājums (Rīga. 1997). Nevar nepiekrīst autores teiktajam par secību, kādā lasīšanas attīstībai vajadzētu sākt izmantot rakstīšanas vingrinājumus: „Vispirms tie ir veltīti uzmanības noturēšanai (atrast noteiktu burtu, vārdu citu starpā, atpazīt to), tad seko pareizo variantu meklēšana, klasifikācijas uzdevumi. Te palīdz dažādu formu un krāsu izdales materiāls, tā daudzveidība. Sistēma ļauj nemanot pāriet pie sarežģītākiem uzdevumiem lasīšanas prasmju attīstīšanai un lasīšanas tehnikas pilnveidošanai. Vingrinājumu veidi nomaina viens otru, kad iepriekšējā funkcija ir izpildīta: vingrinājumi atkārtšanai, sagrupēšanai pēc noteikta principa, pēc analogijas, pēc asociācijām, situatīvie, izmantojot jau esošās zināšanas jauno iegūšanai, citu prasmju un iemaņu pielietošana.”

Pildot vingrinājumus, skolēni mācās izmantot iegūtās zināšanas, jo katrs nākamais vingrinājumu veids balstās uz apgūto.

Īpašu uzmanību Jakovļeva pievērš atjautības un pastiprinātas grūtības vingrinājumiem. Viņa uzsver, ka tie palīdz nodarbināt spējīgo skolēnu prātus, tā novēršot iespēju garlaikoties stundās un attīstot pastāvību.

Ļoti pozitīvi vērtējams, ka šajā vingrinājumu krājumā ir vingrinājumi gan individuālajam, gan grupu darbam.

Jau sākumskolas klasēs skolēnam jāsāk mācīt pareiza teikumu veidošana. Skolēniem jāsaprot un jāzina, ka jautājuma teikumi sākas ar jautājamo vārdu Who?, Where? Elementārā teikumu veidošana jā māca jau no pirmajām stundām. Skolēni to apgūst gan klausoties un atkārtojot, gan lasot, gan pamazām sākot analizēt teikumus.

Skolēni mācās uzdot jautājumus, atbildēt uz jautājumiem, noteiktu gramatisku situāciju. Viņi gan domā, gan lasa, gan raksta. Dažādu lasītprasmju attīstošo vingrinājumu klāsts ir ļoti plašs. Kad skolēni ir pieraduši pildīt arī gramatiskos vingrinājumus, ir gatavi patstāvīgai lasīšanai, lasīšanai ārpus skolas, tas liecina jau par zināmu lasīšanas prasmju apguves līmeni. (sk. pielikumā)

Lai ieinteresētu lasīt svešvalodā ārpus stundām patstāvīgi, iesaka:

- Radīt motivāciju (tekstam jāatbilst vecumam);
- Aktivizēt iepriekšējās zināšanas;
- Sagrupēt tekstu, noteikt galveno ideju;
- Rast jautājumus (kāpēc jālasa, ko uzzinās);
- Jāizvirza mērķis.

Tekstam ir jābūt saprotamam vismaz 80% apmērā, vizuāli pievilcīgam. Pēc teksta izlasīšanas ļoti svarīgi pārrunāt par izlasīto, saprast to, atrast svarīgāko.

Jau sākumskolas skolēniem skolotāja motivē patstāvīgās lasīšanas nepieciešamību, ieinteresē izlasīt tekstu. Sākumposmā jā piedāvā vieglāki teksti, tā iedrošinot. Ja skolēns saprot ap 98% izlasītā, viņam rodas pārliecība ar savām spējām. Ja vārdi ir mācīti, to izruna saprotama, skolēnā aug interese par iespēju lasīt svešvalodā. Pakāpeniski teksti kļūst sarežģītāki. Ir jāievēro arī skolēna intereses, piedāvājot viņam lasāmvielu par tēmu, kas ir saistoša, aizrauj, lasītprasmes līmenis, piedāvājot vienas klases skolēniem dažādas grūtības pakāpes tekstus.

Var piedāvāt arī uzdevumus, kas saistīti ar patstāvīgi izlasīto. Piemēram, krieviski uzrakstīt īsu atstāstījumu par izlasīto. Atstāstījumu var rakstīt arī angļiski. Obligāti no teksta ir jāizraksta nezināmie vārdi, jāatrod vārdnīcā to tulkojums. Var mēģināt sastādīt ar šiem vārdiem teikumus. Lai interese par lasīšanu nezustu jau sākumposmā, tekstā nedrīkst būt vairāk par 5-6 nezināmiem vārdiem. Var uzdot iekārtot speciālu burtnīcu, kurā skolēni pieraksta patstāvīgi izlasītās grāmatas nosaukumu, autoru, īsu satura atstāstu, ilustrē interesantākos notikumus.

Lai noteiktu, kādas tēmas vai grāmatas piedāvāt patstāvīgajai lasīšanai, palīdzētu atrast interesantu materiālu, skolotāja var veikt skolēnu aptauju. (sk. pielikumā) Pareizi izvēlētās pirmās patstāvīgi lasāmās grāmatas bērnos visai turpmākai dzīvei var radīt interesi par patstāvīgu lasīšanu.

Apkopojot iepriekš aprakstīto, var secināt, ka lasīt mācīšanas mērķis ir panākt, ka skolēni ir spējīgi lasīt nezināmu, autentisku tekstu bez palīdzības, pieņemamā tempā, adekvāti to izprotot un izmantojot turpmāk dažādām vajadzībām.

Darbā ir noskaidrots, ka labas lasīšanas prasmes palīdz apgūt piemēroti uzdevumi. Tie atspoguļo lasīšanas procesa mijiedarbīgo raksturu un palīdz skolēniem izveidot labas lasītprasmes stratēģiju. Stratēģija ir jāapgūst, lai varētu lasīt brīvi un gūt pārliecību par savu prasmi patstāvīgi tikt galā ar rakstītu tekstu. Tas nozīmē, ka lasītājam jāprot izvirzīt jautājumi, paredzējumi, jānojauš un jāturpina lasīšana, pat sastopoties ar neskaidrībām.

Lasīšanas apgūvē svarīgi jau sākumskolā (protams, ievērojot vecuma īpatnības, teksta atbilstību) ir iemācīt skolēnu sadalīt tekstu jēdzieniskos blokos, nevis uztvert to vārdu pa vārdam. Šeit liela nozīme ir teksta ierakstu klausīšanās. Tekstiem, kuri ir izvēlēti lasīšanai, ir jābūt adoptētiem, vizuāliem, atbilstošiem skolēnu interesēm, kultūrvidei.

Lai iegūtu nepieciešamās prasmes, ir jālasa daudz un ar patiku. Ja skolēniem ir zināšanas, tas ir viegli. Ir jāizbēg gari un sarežģīti vārdi. Lasīšana ir divtik viegla, ja skolēns ir ieinteresēts un motivēts, saprot izlasīto tekstu.

Piekrītot, ka lasīšana ir gan grūta, gan viegla, darba autore noslēdz teorētiskās daļas apskatu, piedāvājot ieskatu praktiskajā izpētē, kā reālā darbībā tiek realizēti lasīšanas mācīšanas uzdevumi, kas aprakstīti darba praktiskajā daļā.

2. Praktiskā daļa

L. Grambrela (108) savā rakstā min skolēnu atbildes uz jautājumu, kas skolotājam būtu jādara, lai ieinteresētu skolēnus lasīt. Atbildes bija šādas:

- skolotājam vajadzētu ļaut lasīt vairāk;
- skolotājam vajadzētu ļaut lasīt paša skolēna izvēlēto grāmatu un ļaut pastāstīt par to;
- ļaut lasīt vairāk – apmēram 10 minūtes katrā mācību stundā;
- nepārtraukt lasīšanas procesu;
- lasīt klasei priekšā (skolēni sajūsminās, kad viņiem lasa mīļoto grāmatu);
- lasot laiks paiet tik ātri;
- kaut klasē būtu daudz daudz lasīšanai piemērotu grāmatu;
- mana skolotāja ļauj man lasīt kopā ar viņu, paslavē, saka: „Labi darīts!”

Lasot pētījuma kopsavilkumu, rodas secinājums, ka, mācot skolēnus iemīlēt svešvalodu, radot interesi par lasāmvielu, var veidot ieinteresētus lasītājus, kuriem sagādā prieku informācijas uzkrāšana, lasot svešvalodā.

Praktiskajā daļā ir centieni pierādīt, kā konkrēta skolotāja rīcība mācību stundā, izmantojot pētīšanas, novērošanas, anketēšanas un citas metodes, sekmē skolēnu mācīšanos un mācību apguves rezultātu uzlabošanu.

Pētījumā piedalījās 4. klases skolēni. Viņi bija pētīti individuāli, lai noslēgumā varētu konstatēt, cik lielā mērā augusi un vai vispār ir augusi interese par lasīšanas procesu.

Klases skolēniem ir dažāda mācīšanās motivācija. Ir skolēni, kuriem lasīšana 4. klases līmenī nesagādā grūtības, ir skolēni, kuriem ir zems

uzmanības noturības līmenis, ir skolēni, kuriem ir gausāka domāšana un uztvere, ir tādi, kurus mācīšanās process interesē maz. Tālab vajadzēja izvēlēties un aprobēt dažādas grūtības pakāpes vingrinājumus.

Mācību grāmata piedāvā tēmu par ceļošanu. Mācoties šo tēmu, skolēni mācījās dialoga lasīšanu lomās, Ļoti aktīvi bija bērni, kuriem patīk lomu spēles. Pēc kasetes ieraksta noklausīšanās un tā atkārtošanas korī, skaļā lasīšana lomās daudziem bērniem vairs nesagādāja grūtības. Grūtāk klājās ar „spelling”, jo ne tik viegli ir atcerēties burtu pareizo izrunu. Šajā stundā ātrai teksta lasīšanai un saprašānai ļoti palīdz vingrinājums „Find and answers!” Skolēniem gan jāsaprot jautājums, gan jāatrod tekstā pareizā atbilde. Tas trenē skolēnus ātri orientēties tekstā un apmēram 70% klases skolēnu ar to tiek galā. Ir skolēni, kuriem grūtības sagādā jautājumu izpratne. Tiem palīdzēja gan klasesbiedrs, kurš uzdeva jautājumu, gan arī skolotāja. Strādājot ar attēliem, bērni apguva jaunus vārdus, gan aplūkojot uzzīmēto, gan lasot rakstīto.

I have got my passport.

I have got my ticket.

Nākošajā stundā skolēni lasīja uzdoto dialogu lomās. No sākuma viņi to lasīja pāros, bet pēc tam divi skolnieki to lasīja klasei priekšā. „Radio Taxi” darbiniece bija meitene, bet Edija loma bija uzticēta zēnam. Bērni apguva gan izteiksmīgu runu, ko viņi jau mēģināja atveidot mājās, gan uzdot un atbildēt uz ikdienas jautājumiem (nosauca savu vārdu un adresi, pateica pareizu laiku, sarunājās pa telefonu).

Bērni saprata, ka lasot viņi apgūst arī runātprasmi. Izmantojot papildvingrinājumus bija nostiprināta runātprasme un paralēli attīstītas rakstītprasmes iemaņas.

Pildot rakstisko uzdevumu, kur dialogā bija jāatrod pareizā atbilde, skolēni bija spiesti pārlasīt tekstu, saprast to, atrast pareizo atbildi.

1. That is my sister.

2. It's a computer.
3. It's 12 Forel Street.
4. Yes, I am.
5. My name is Bill.
6. It's Doves 35917.
7. Bye, Bill.
8. I'm ten.
9. No, it isn't.
10. Jane.
11. She is 3.

Peter. Hello, I am Peter.

Bill. _____

Peter. Are you English?

Bill. _____

Peter. How old are you?

Bill. _____

Peter. _____

Bill. What's her name?

Peter. _____

Bill. How old is she?

Peter. _____

Bill. And your telephone number?

Peter. _____

Look at this?

Bill. Is it a television?

Peter. _____

Bill. What is it?

Peter. _____

Bill. Mm, it is great! Well, I must go!

Bye!

Peter. _____

Kad skolēni izpildīja gramatisko vingrinājumu, skolotāja, staigājot pa klasi, pārlicinājās, cik pilnīgi skolēni ir apguvuši iepriekš mācīto tekstu un pratuši nostiprināt to praktiski. Bērni lasīja čukstus, saprata izlasīto, atrada pareizo atbildi, lasīja pāros un skaļi visai klasei.

Tabulā ir attēlots, cik klases skolēnu katrā novērtējuma līmenī izpildīja gramatisko vingrinājumu.

Tabula Nr. 1

Vingrinājuma izpratnes līmenis

Skolēnu skaits	Izpildīja pareizi	Izpildīja daļēji	Neizpildīja
10	5	4	1

Sākumskolā ir posms, kurā skolēni pastiprināti mācās pareizu skaņu izrunu. Viena no stundām, kura bija veltīta šai tēmai, ie aprakstīta šajā darbā.

Uz tāfeles bija uzrakstīts:

A sailor went to sea

To see what he could see

But old that he could see

Was sea, sea, sea.

Skolēni, pasvītrojot vārdus, kurus izrunā vienādi, bet raksta dažādi, lasot vienlaikus apgūst gramatikas likumus, prasmi savienot grafisko un fonētisko tēlu. Tekstu korī lasīja gan skolotāja, gan bērni, pēc tam bērni lasīja pa vienam, vēlāk atcerējās un nosauca vārdus, kur dzirdama šī skaņa.

Vienā no stundām bija aprobēta spēle, kas ļāva bērniem apgūt ciparu nosaukumus angļu valodā. Skolēni uz lapiņām uzrakstīja savu telefonu numurus, tad jauktā kārtībā pa vienam izvilka kādu no lapiņām un uzdeva jautājumu:

Whose telephone number is 3020112?

Iepriekšējā stundā, klausoties kasetes ierakstu, skolēni mācījās sadzirdēt telefona numurus, noteikt, kam tas pieder, pareizi nolasīt vai nosaukt telefona numuru. Šajā uzdevumā lasīšanas prasmes ir cieši saistītas ar runāšanu un domāšanu, jo skolēni redz ciparus, kurus jāprot pateikt vai nolasīt pareizi.

Sākumskolas angļu valodas mācību programmā jau ir ļoti daudz jautājumu teikumu, kuri jāapgūst. Ir svarīgi ne tikai tos rakstīt, bet arī pareizi lasīt burtu savienojumus. Skolēni ne tikai paskaidroja likumus, bet arī gan korī, gan pa vienam lasīja:

Why do you cry Willie?

Why do you cry?

Why, Willie? Why, Willie?

Why, Willie? Why?

Skolēni atrada jautājamo vārdu why, pasvītroja to, iegaumēja likumu wh lietošanā. Lasot līdzīgus jautājumus, skolēni gan nostiprināja pareizizrunas likumu, gan iegaumēja sadzīvē bieži lietojamās frāzes.

What is your address?

What is your name?

Where are you going?

When does it arrive in London?

Apmēram 80% skolēnu pareizi lasa un pareizi lieto šos jautājumus. Tie skolēni jautājumu lasīja krieviski un tulkoja to angļiski.

Kāda ir tava adrese?

What is your address?

klasei priekšā. Bija nostiprināts gramatikas likums, skolēni mācījās to pareizi izmantot praksē, gan apguva lasītprasmi.

Nākošajā stundā mājas darbā bija uzdots sastādīt teikumus ar darbības vārdu „go” un visiem personu vietniekvārdiem, pievienojot teikumos stundā mācītos nedēļas dienu nosaukumus.

Pierakstu burtnīcās ierakstīto klasei nolasīja 5 skolēni. Tiek piedāvāts viens no variantiem.

On Sunday I go to a party.

On Monday you go to school.

On Tuesday he goes swimming.

Līdzīgi bija vingrinājumi, apgūstot darbības vārdu „do”.

Sākumskolā ir svarīgi iemācīt gramatiskās formas gan lasot, gan rakstot. Skolēniem bija piedāvāts uzdevums ar vienkāršās tagadnes lietošanu teikumā, kur viņiem vajadzēja uzrakstīt un pēc tam nolasīt teikumus.

1. My name (am, is, are) Peter.
2. I (am, is, are) ten.
3. I (live, lives) in Valmiera.
4. My pen's friend name (am, is, are) Mark.
5. He (live, lives) in Australia.

Vienā no stundām skolotāja lasīja tekstu „The Clever Little Bird”. (Pielikums) Skolnieki sekoja tekstam un pasvītvoja vārdus, kurus viņi nesaprata. Kad bērni īsi atstāstīja tekstu latviski, izrādījās, ka 80% skolnieku bija sapratuši teksta galveno domu. Bija noskaidrots, kurus vārdus bērni nevarēja uzminēt pēc teksta satura:

Under

Grey

Must
 Flies up
 Field
 On the way
 Away

Bērni lasīja teikumus, kur bija pasvītroti nezināmie vārdi un visi klases skolēni tulkoja tos. Vēlāk bērni lasīja tekstu lomās: teicējs, kaķis un suns. Sekoja klusā lasīšana ar uzdevumu. Bija uzdots pasvītrot vienkāršastagadnes darbības vārdus. Skolēni izrakstīja no teksta vārdus:

Comes
 Sits
 Sees utt.

Bija uzdots arī mājas darbs; nolasīt izteiksmīgi tekstu vecākiem. Skolēni arī zīmēja zīmējumus par tekstu un rakstīja teikumus, kas bija visatbilstošākie, viņuprāt, zīmējuma saturam.

Apkopotie darba rezultāti attēloti tabulā.

Tabula Nr. 2

The Clever Little Bird

Skolēnu skaits	Saprata teksta galveno domu	Nesaprata tekstu	Kā lasīja lomās 9 bērni	Teksts neinteresēja
9	6	3	X – 6 / - 2 - - 1	-

X – teicami
 / - daļēji
 - - slikti

Izmantojot gramatiskos vingrinājumus, jautājumu uzdošanu, atbildēšanu uz tiem, klausoties ierakstus, skolēni mācījās par gada mēnešiem. Klasē bija izdalīts teksts „Spring”, kurš nav īpaši sarežģīts. Tas bija uzdots mājās patstāvīgai lasīšanai. Bija piedāvāts iztulkot tekstu, izmantojot vārdnīcas. Skolēni pasvītvoja vārdus, kurus viņi nebija uzreiz sapratuši. Gandrīz visiem skolēniem nezināmi bija vārdi:

Beautiful

Over

Sometimes

Gay

Gone.

Skolotāja uzdeva jautājumus par tekstu, bet skolēni meklēja atbildes un skaļi nolasīja tās.

What are the spring months?

March, April and May.

Is spring a very beautiful season?

Yes.

Why?

The days are longer, and the nights are shorter.

Skolotāja piedāvāja bērniem uzzīmēt pavasara ainavu. Bērni arī rakstīja nelielu aprakstu par pavasari. Bija arī uzrakstītas pavasarī dominējošās krāsas – katrai krāsai savs krāsainais zīmulis:

Yellow, green, blue, red, white.

Skolēni lasīja savus sacerētos rakstus.

Viena no stundām bija veltīta Bena dzimšanas dienai. Šajā stundā bija izmantots ieraksts kasetē un attēli. Apgūstot jaunus vārdus, skolēni lasīja vēstuli, mācījās pareizi nolasīt adresi. Lasot vēstuli bērniem vajadzēja atrast zīmējumā vajadzīgās lietas.

Read Ben's letter and look at the Picture.

Find these things:

A stamp

An envelope

Ben's address

Aunt Kate's address

Aun Kate's name

A parcel.

90% skolēnu pareizi atrada zīmējumā, vēstules tekstā un uz aploksnis uzdotās lietas, kā arī pareizi nolasīja to nosaukumus.

Arī krustvārdu mīklas ir lasīšanas vingrinājumi. Skolēni pildīja dažādas krustvārdu mīklas. Bieži tās bija mīklas ar jaunajiem vārdiem, kuras skolēni lasīja un rakstīja angļiski.

Skolēniem ļoti patika lasīšanas uzdevumi, kur viņi pēc zīmējuma uzminēja vārdu, kurš bija jāuzraksta un vēstule pēc tam jānolasa. 80% uzdevumu izpildīja pareizi. Skolotāja palīdzēja tiem, kuri bija aizmirsuši vārdu vai tā rakstību. Tekstu skolēni lasīja skaļi un sekoja, vai visi vārdi ir vienādi. Pēc tam rakstīja zīmītes, kuras atdeva viens otram.

Zīmīte ir teksta daļa:

(date)

Dear _____

Can you come to my house on _____ at _____?

You can play with my _____ and _____

We can _____ and _____

Love

(name)

Stundās bija arī izmantotas uz palielām papīra loksniem uzrakstītas komandas, kas bieži tiek lietotas stundās. (sk. pielikumā) Bērni ātri iemācījās gan izlasīt uzrakstītās komandas, gan, vērojot attēlus, iegaumēt tās, gan, protams, izpildīt. Vēlāk šīs kartītes bija izmantotas dažādās

situācijās, Piemēram, kartīte Nr. 8 „Don't talk”, lika apklust, nemaz nevajadzēja izmantot vārdisku komandu.

Lasīšanas vingrinājumu pārbaude kopā ar zīmējumu ir lieliski attēlota Cambridge Young Learners, University of Cambridge. Local Examinations Syndicate. Skolēni atbildēja uz jautājumiem vai teikumiem ar yes, no. (sk. pielikumā)

Izmantojot šos uzdevumus, darba autore konstatēja, ka ļoti svarīgi, lai jau sākumskolā, mācoties svešvalodu, bērni kļūtu par labiem lasītājiem un saprastu izlasīto tekstu, izmantotu visus palīgmateriālus. Tas arī bija darba izpētes objekts. Bieži izmantojot uzdevumus no G. Martinsones grāmatas „Reading is Fun” un grāmatu „Blackbeard the Pirate” (sk. pielikumā), darba autore secināja, cik liela nozīme ir skaņu izrunai, gan „spell”. Pārbaudes rezultātā bija konstatēts, ka dažiem bērniem šis process vēl joprojām sagādā zināmas grūtības. Šis darbs tiks turpināts izmantojot Ilgas Paupes metodisko materiālu „Mūzikas elementi angļu valodas apguvē sākumskolā” (2001). (sk. pielikumā)

It sevišķi bērniem patika spēle „ABC Bingo”, kas viņiem palīdzēja apgūt angļu alfabētu. Ar spēļu, mūzikas un dziesmu palīdzību stundā var izraisīt optimismu, labu noskaņojumu. (sk. pielikumā) Stundas sākumskolā nav iedomājamas arī bez attēliem. Mācību grāmata „Splash! 2” ir bagātīgi ilustrēta ar krāsainām ilustrācijām, kas palīdz gan uztvert teksta saturu, kas pārsvarā ir pasniegts dialogu veidā, gan rosina bērnu fantāziju, rada estētisko baudījumu. Dialogu lasīšana, kas bieži pāriet lomu spēlēs, palīdz raitāk un raitāk izpildīt uzdevumus.

Secinājumi

Ir sasniegts darbā izvirzītais mērķis – izpētīts, kas pozitīvi ietekmē angļu valodas lasītprasmes attīstību sākumskolā.

Ir izpildīti izvirzītie uzdevumi un izveidoti šādi secinājumi:

1. Apkopojot praktiskajā daļā aplūkoto uzdevumu analīzi, var secināt, ka lielākā daļa skolēnu labprāt izmanto un priecājas par lasīšanas māku attīstošajiem faktoriem.
2. Lasīšanas prasme uzlabojas, ja tā tiek pārbaudīta bieži, it sevišķi tas ir skolēniem, kuri stundās ir mazāk aktīvi, nepilda mājas darbus. Regulāri pārbaudot mājas darbu izpildi, novērtējot to, liekot biežāk lasīt lomās, secināts, ka sliktāk lasošie skolēni sāka lasīt veiklāk, bet tie, kuri jau gada sākumā lasīja labi, paši tiek galā ar sarežģītiem lasīšanas uzdevumiem, vingrinājumiem, patstāvīgu domāšanu attīstošiem uzdevumiem.
3. Nelieli vingrinājumi, pašu sacerētu teikumu, tekstu, īsu vēstuļu, zīmīšu lasīšana palīdz attīstīt gan lasītprasmi, gan daudzas citas iemaņas, kas tik ļoti nepieciešamas labam lasītājam.
4. Lasītprasmes attīstība lielā mērā ietekmē gan skaņu un vārdu pareizu izrunu, gan tekstu lasīšanu, gan dialogu un monologu veidošanu. Lomu spēles, gramatiskie vingrinājumi un darbs ar attēliem attīsta domāšanu, uztveri, vārdu sapratni. Mūzika un dziesmas ir ne tikai laba garastāvokļa garantija, bet arī palīdz vieglākai teksta uztverei un pareizākai lasīšanai, jo attīsta dzirdi.
5. Apkopojot anketas par skolēnu interesi lasīt angļu valodā ārpus skolas, konstatēts, ka septiņi skolēni no desmit labprāt lasītu angļiski. Uz jautājumu, kādas grāmatas viņiem labāk patiktu lasīt ar vai bez attēliem, 7 atbildēja, ka ar tiem. Zēnu izvēlētās tēmas pārsvarā bija tehniskās un sports, bet meitenes vairāk interesē mūzika, bērnu

dzīve, daba un dzīvnieki. 6 skolēni vēlas, lai teksts ir viegli saprotams, bet 4 labprāt lasītu tekstus ar nezināmiem vārdiem.

6. Lai pārliecinātos, vai skolēni ir sapratuši klausīšanās, vingrināšanās (pirkstu darbība), runāšanas, zīmējumu, uzmanības nepieciešamību, rotaļas nozīmi lasītprasmes apgūvē, bērniem bija piedāvāta anketa Nr. 2. (sk. pielikumā)

Tabula Nr. 3

Skolēnu skaits	Atbildes	Atbildējušo skaits					
		1	2	3	5	6	8
10	Jā	10	9	10	10	9	9
	Nē	-	1	-	-	1	1

Uz 4 jautājumu skolēni atbildēja, ka labāk ir rakstīt, pildīt vingrinājumus, apgūt zīmēšanas iemaņas ar pirkstu palīdzību, bet nav pievērsuši uzmanību pirkstu nozīmei lasītprasmes apgūšanā.

Uz 7. jautājumu 5 skolēni ir atbildējuši, ka lasīšanas procesa apgūvē palīdz visi četri minētie faktori, bet 5 skolēni mazāku uzmanību pievērs pirkstu nozīmei vārdu pareizā lasīšanā.

Var pieņemt, ka tie ir tie skolēni, kuriem ir zemāks uzmanības noturības līmenis, kuri nepareizi lasa vārdus, nepamana galotnes, burtu savienojumus vai vispār pazaudē lasāmo vārdu.

Pārdomājot teorētiskajā daļā gūtās atziņas un praktiskajā daļā aprobētos uzdevumus, nevar nepieņemt M. Welgas (187) skolēnu teiktajam, ka viņi mācās lasīt un lasa labi, jo:

1. Vēlas iegūt informāciju par viņus interesējošām lietām vai par kādu tēmu.
2. Ir vajadzīga instrukcija tēmai ar kuru strādā, ziņas par ikdienas dzīvi, par darba piedāvājumiem, par jaunām, interesantām receptēm, zināšanas, kā pareizi aizpildīt nepieciešamo anketu.

3. Skolēni piedalās jaunās spēlēs, min krustvārdu mīklas vai uzzina citas lietas, kas ir aizraujošas un viņus interesē.
4. Ir ieinteresēti prast saprast, izlasīt programmas, ēdienkartes, darba piedāvājumus.
5. Grib zināt, kas ir noticis citās valstīs, lasot avīzes, žurnālus, rakstus.
6. Grib lasīt prozu un dzeju oriģinālvalodā, saprast dziesmu tekstus.

Protams, sākumskolas skolēni tikai sāk īstenot šo apkopojumu par lasītprasmes svarīguma nozīmi, bet jāteic, ka tieši sākumskolā šī nozīme ir milzīga. Jāatzīst, ka nav viegli realizēt šo nodomu, jo trūkst literatūras gan metodiskās, gan tieši lasāmvielas sākumskolas skolēniem. Trūkst teorētiskā materiāla, kas atbilstu mūsdienu stundu prasībām.

Literatūras saraksts

1. Pamatizglītības standarti. www.zim.gov.lv
2. Blūma D. Praktiskā angļu valodas fonētika. 1995., Rīga
3. Jakovļeva I. Lasīšanas iemaņu attīstīšanas vingrinājumu krājums.
Rīga: Tempus-II
4. Ļubļinska A. Bērnu psiholoģija. 1979., Rīga: Zvaigzne
5. Ptičkina Ā. Lasīšanas mācības sākumskolā. 1999., Rīga: Pētergailis
6. Ušinskis Pedagoģisko rakstu izlase. 2 sējumi 1960., Rīga
7. Lapiņa L., Rudina V. Demokrātiju interaktīvas mācīšanas metodes.
1998., Rīga: Zvaigzne ABC
8. Nesterova O. Latviešu valodas mācīšanas metodika. 1979., Rīga:
Zvaigzne.
9. Paupe I. Mūzikas elementi angļu valodas apgūvē sākumskolā. 2001.,
Liepāja
10. Bluma D. Learn and Enjoy. 1995, Lana teh
11. Kirillova E., Lazaryeva B., Petrushis Reading in Methods of
Teaching. 1981.
12. Martinsone G. Reading is Fun. 1981, Rīga: Zvaigzne
13. Reutzel D., Cooter R. Teaching Children to Read. From Basals to
Books. 1996, Prentich-Hall, Inc., New Jersey
14. Valle D., Eunteun A. Teaching children with English. 1995.,
Cambridge University
15. Wilga M., Rivers, Mary S., Temperley. A Practical Guide to the
Teaching of English as a Second or Foreign Language. 1978, Oxford
University Press
16. Ксензова Г.Ю. Перспективные школьные технологии. 2000,
Москва

- 17.Миролюбов А. ред. Общая методика обучения иностранным языком. 1967, Москва
- 18.Пассов Е. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 1985., Москва: Просвящение
- 19.Рогова Т., Верещагина И. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе. 1998, Москва: Просвящение
- 20.Розов О.А. Методика обучения беспереводному чтению на иностранном языке. 1971, Владимир
- 21.Шубин Е. П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языком. Москва
- 22.Dedze S. Lasītmācīšanas metodika Latvijā un citur.//Lavēze Nr. 8

Анкета

Фамилия, имя _____

Класс _____

1. Нравится ли тебе читать книги?

- Да
- Нет

2. Хотелось бы тебе читать на английском языке?

- Да
- Нет

3. Нравится ли тебе книги с картинками или нет?

- С картинками
- Без картинок

4. Про что тебе хотелось читать?

- О детях
- О животных
- О природе
- О технике (какую)
- Про

5. Почему выбрал(а) именно эту тему?

6. Хотелось бы тебе читать легкий, но понятный текст или такой, в котором много непонятных слов?

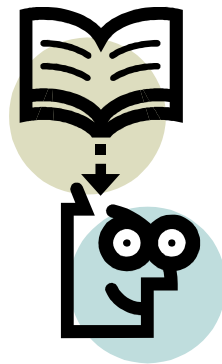
- Понятный
- С незнакомыми словами

Пожалуйста обведи тот ответ, который тебе кажется самым подходящим.

**Спасибо!
Thank you!**

Анкета

Я учу английский язык

1. Тебе помогает слушание?
уметь читать?

- Да
 Нет

5. Как тебе кажется, важно ли

- Да
 Нет

2. Тебе помогают глаза?
понимания текста?

- Да
 Нет

6. Помогают ли рисунки для

- Да
 Нет

3. Тебе помогает язык?

- Да

7. Лучше ли вспомнить
прочитанный текст, если в месте
работают:

- Глаза

Нет

Уши

Рот

Пальцы

4. Тебе помогают пальцы (рука)? 8. Игра помогает в чтении?

Писать

Упражняться

Читать

Рисовать

Да

Нет

Спасибо!